

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 37 (11536)

1981 чылдың февраль 14, суббота

1925 чылда
үндээлестиген

Өртөс 2 көс.

ЭКИ АЖЫЛДААРДА ЭКИ ДЫШТАНЫР

Совет улус бодунун төрөөн партиязынын ээлчег-
лиг XXVI съездинин бедик көдүрүшүнүн,
күш-ажылчы чедишкенин уткуур дээш эң-не
бедик бодурукчулук ажылдап, бүгү күжүн, арга-
дуржулгазын планнын онаалдарын долдур бол-
гаш ажыр күседириче мөөнөп турар. А күш-
ажылчы неделя төнгөн соонда олар ийи дышта-
ныр хуну чөл ажылап, дыштанып алгаш, чаа
неделаны база-ла бедик көргүзүлгө-биле эгелеп
турарлар.

Коммунист партия болгаш Совет чазак
ажылчы чоңуну дыштанылгазын экижидер айты-
рыгже доктаамал кичээнгейин салып келген. Бо
талазы-биле чер-черде партия, совет органнын,
профвиед болгаш өске-даа хей-инти организа-
цияларынын харысалгазын улам бедиктен. Ка-
дыкшылды быжыктарына, омак-сергек болу-
рунга, бодурукчулук ажилдарына спорт улуг ду-
заны чедирип турар. Ыңчангаш күш-культура
болгаш спорт амгы үеде кижилерин кадык кам-
галаарына база быжыгларынга эргежок чугула
чүүл болу берген.

Орта дүүштүр бистин республиканын чер-черде
күш-культура болгаш спорт организациялары
ажылчы чоңуну дыштанылгазын экижидер дээш
хемчеглерин ап чорудуп турар. Ам оң чамдык чи-
жектерин көрөлинер. Каас-чараш бойдус чуру-
малдыг Тайга станция кызылчаларын эң-не
ынак дыштаныр черлерин бирээни. Ында хаак
хөлөзлөп алыр черин алыткаш, чаа хаактарны
немей саткан. Дыштаныкчылар оон хары угда
300 ажыг ботинкалыг хаактарны, бичин уруглар-
га чуңгулар шапактарын хөлөзлөп ап болур.

Дыштанып келгенерге таарымчалыг байдалды
тургузар сорулга-биле ында столованы база
ажыткап. Ында Кызылдын столовалар болгаш
рестораннар трезинин ажилдакчылары график
бүзүр ажилдап, амданын аш-чемин, боова-
боораан анаа келгенерге бараалгадып турар.
Кызыл чоогунда Хервис даанда хаак баазаны база
дыштаныкчыларга эжини ажиткан. Ында ам
150 ажыг ботинкалыг хаактар бар. Ынаар дыш-
таныкчылар чедир автобус дыштаныр хун-
нерде «Восток» деп автобус доктар черден чоруп
турар.

Хостуг үе-шакты, дыштанылганы ажыктыг эр-
тирер сорулганы салгаш, бистин республиканын
районнар төрттеринде, хоорайларында, суурларын-
да дыштаныр хун штабтарын тургускан. Ол
штабтарын программаларында спортчу маргыла-
даалар, эш хуузуңу ужуражылгалары, хаактыг
селгүстээшкенин, ГТО нормаларынын дужаала-
дазы кол черин ээлеп турар. Улуг-Хем районун
Жданов аттыг совхозунда, комсомолчуларын
бүгү-эвеледин шалыпчы тудуу Чаа Шагаан-
Арыгта, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» ком-
бинаттын болгаш өске-даа черлерде сөөлү үеде
ажылчы чоңуну дыштанылгазынча, ынаар чоңу
калбаа-биле хаара тударынча кичээнгейин салып
турар.

Оон-биле чергелештир күш-ажылчы коллектив-
терде дыштаныр хуннерин ажыктыг кылдыр эр-
тирер дээш чогуур хемчеглерин ап чорутпайн ту-
рар организациялар ам-даа эвээш эвес.

Чамдык районнарнын, коллективтеринин удурт-
кучлары, хей-инти организациялары дыштаныр
хуннерин ажыктыг, организастыг эртиреринче
сагын салбын турар. Ындыг черлерге Тес-Хем,
Тоңу, Каа-Хем районнары болгаш өске-даа кол-
лективтер хамааржыр. Дыштаныкчыларны хаак
баазаларынча, чуңгуларже хаара тулар талазы-
биле тайылыр ажылы, солун маргылааларын
улуска баш бурунгаар дындадып, оң чаралдар-
ын азар ажылды республика найысылалында ба-
за чедир кылбайн турар.

Кыштын чыккылаа соогу эртип, чылыг хуннер
келген. Ол чоңуну арыг агаарга хаактап, ГТО
нормаларын дужаарынын таарымчалыг үези.
ГТО-нун нормаларын дужаарынча хей кижилер
массадыг кирген турум-на, чоңуну кадынга, күш-
ажылды кылырынга улуг салдарын чедирер.
Күш-дамыр кижизидилгезинин программалыг үн-
десинин—ГТО-нун нормаларын дужаарын масса-
дыг болдулар дээш республиканын күш-культура
болгаш спорт комитети районнарда, хоорайларда
спорт комитеттеринин, коллективтерде организа-
цияларын ажылында удуртлугуны улам экижи-
дер, практиктиг дузаны чедирер болгаш олар-биле
сырый харылаалыг ажилдаары чугула.

Совет улустун чаагай чоруун улам ынай эки-
жидер, бистин экономикавыстыг хөгжүдөр талазы-
биле СЭКП-нин айткан улуг программанын че-
диншкенин күседири—чоңуну кадындан, олар-
нын эки дыштанылгазын улуу-биле хамаар-
жыр.

Он бирги беш чылдын баштайгы чылынын
планнарын ботандырар дээш ажылдап турар
бүгү ажылчы чоңуну ортузунга күш-дамыр кижизидил-
гезин, оларнын дыштанылгазын экижидер
— амгы үеде чугула сорулгаларын бирээни
болур.

Ыңчангаш ажил-ишчилерин чүгө эки ажил-
дарыгже эвес, харын хостуг үезин шың, ажыктыг
эрттиреринче бодурукчулуктарын, тудуг, садыг ор-
ганизацияларынын, совхозтарын удурткучула-
ры кичээнгейин салып турар.

СЭКП-НИН XXVI СЪЕЗДИНИН АЖЫТТЫНАРЫНГА ЧЕДИР 9 ХОНУК АРТКАН

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНЕР

«Кызыл тууду» эргелеккен А. Г. Па-
шковтун бригадасы партия-
нын XXVI съездинин ажыттынар хуну-
нге чедир 1981 чылдын ийи айынын план-
нын онаалдарын күседири хулээлгелер
ажылдап турар. Съездинин ажыттынар хуну-
нгө чедир 9 хонук арткан. Муракчы
бригада алган хулээлгелер күседиригге
оокушулаан.

Он бирги беш чылдын баштайгы алынын
планын монтажниктер 100 хуу күсөткен.
79 мун рубльдин туудуг-монтаж ажилдары-
нын кылар тургаш, ону бүрүн кылып бу-
дүргөнер.

Дуржулгалыг бригадир А. Пашковтун
бригадасы амгы үеде № 1 болгаш 9 тур-
талга бажынаарын туудууда ажилдап
турар. № 1 бажынын туудун доозуп,
XXVI съездинин уткуштур ажилдагы кин-
дер дээш олар туржуп турар.

Съездинин уткуштур чарыштын тилекчи-
зи А. Пашковтун бригадасы ылаагы фев-
ральда бедик темптин ажилдап келген.
Айын баштайгы он хонунда бригада ке-
жигүнери 54 мун рубльдин туудуг-мон-
таж ажилдарын шигээди алган. Ол дээр-
ге февральдын 23-ке чедир бригада 26
мун рубльдин ажилдарын кылары арткан.
Съездинин ажыттынарына чедир олар
харын-даа оон хейнү кылып болур арга
бар деп санал турар.

Улуг-нормазин ажыр күсөдип, мурак-
чыларын одуруун баштап турарларга Бо-
рис Монтшук, бригаданын хоочуннары Нина
Дорожкина, Садмак Чайды болгаш Федор
Судоренко олар хамааржыр.

В. ОВЧАРОВА.

БРИГАДА АРГАЗЫ-БИЛЕ

Шагаан-Арыг АТБ-инде
В. Антоенков удуртканы
автобус чолаачыларын
бригадасы ону беш чылда
чедишкенин ажилдап
муракчы бригадаларын
бирээни. Бот-орутка-чарма-
галыг арга-биле ажилдап
турар ол бригада эки көр-
гүзүлгелерни чедип ап, пар-
тиянын XXVI съездинин
чедишкенин ужуражыр
дээш социалист чарыштын
муракчу одуруунда чоруп
турар.

Бригадир В. Антоенко
бригаданын ажил-хезерин
дугайында мынчаар чутула-
ла:

— Партиянын улуг съезди-
нин уткуштур алган соци-
алист хулээлгелер күседири
дээш бригада ам бо хуннерде
каш адыр күженишкенин
ажылдап турар. Бригада ке-
жигүнери аразында эң-найыра-
дыг, деминг ажилдап турарын
чутулаалар өөрчүтү.

Шагаан-Арыгтын, Чаа Ша-
гаан-Арыгтын маршруттарында
6 автобус бар. Ол маршрутта
автобустарын шигээшкенин
график бугулар чоруп турар.
үргүлүлгелерин бедик. Чоңуну
талазында негеледе, хоумдал
эвээжээр. А Шагаан-Арыг-биле
суурлар аразында пассажир
аргачылгы база экижээр.
Торгалыг, Чаа-Хем, Арыг-Ба-
жы, Чолураа, Ак-Туруг, Ки-
зыл-Даг, Иштиг-Хем суурлар
кейстер расписания бугулар
чоруп турар.

Күш-ажылды муракчы,
дешишкенин аргазы болур—
бригаданын керээлгелер ажилдар
аргачы-биле бир чыл ажит
ажылдап келди. Бот-орутка-
чармагалыг арга кайы-даа
талаага будурулгө-даа,
бригада кежигүнеринге-даа
ажыктыг. АТБ-нин администра-
ция-биле чарлыгтан көрөдө
шимчээшкенин расписаниянын
сагымын, күш-ажылды са-
гылга-чурумун хажытпазын
бригаданын талазында ху-
лээнген бис. Ыңчангаш бистер,
бир дугаарында-ла, күш-ажыл-
ды сагылга-чурумунга негел-
дени күтөлдирген бис. Кайы-
бир талаагы чыдааткан чок
ажылче үнөмөй барганын
график үрөдип, бир автобус
шугумче үнөмөй барган бол-
гаш суурлар аразында марш-
руттарында бедик чок пасса-
жир чоралган болза, бүгү бри-
гада харысалганы онаал,
бригаданын алыр шакинал ак-
шазынын хуузуңу эвээжидер.
Ыңчал көрөдө кижилерин
бригада мурунуга харысалга-
зы улааткан.

Мынчаар ажилдап келген-
истин түнөлдөп бригаданын
ажылды көсүүдү-биле экижээр,
сагылга-чурум быжыккан.
Планын онаалдары док-
таамал күсөдип турар болду-
арс. Эрткен чылын пассажир
аргачтырылганын аламы
101 хуу күсөттинген. 1978-
1979 чылда будурулгө аяла-
орума-биле 9 мун рубль ор-
тума-гап турган болза, 1980
чылда ортума-биле айла-ла
15—16 мун рубльдин орту-
ма-гап кырып ап турар апар-
ыла бистин бригаданын
киргеге улуг-хуузу эвээш эвес.

Ажылчы кымыда, эки са-
гылга-чурумуну-биле эки үлө-
гер-чжекте көргүзүп турарлар
бригада бар. Оларга Е. Би-
ков, С. Беликов, В. Пайгел,
Л. Балды, Я. Кыргы-Кара,
район Совединин депутаты Н.
Вераков болгаш оон-даа өс-
көер хамааржыр.

МУРНУКУ ОДУРУГЖЕ

Тоора-Хем районда харылаа
салбыры эркен чылдыг эге-
нде Тоңуңу үстүр буду-
рукчуларын аразында соци-
алист чарыштын барык сөөл-
гү черин ап турган. Ыңчангаш
харылаачыларын ажилды
экижидер, социалист чарыш-
ты чогуур деңгээлге организас-
таар талазы-биле районун
удуртук органнын алган
хемчеглеринин түнөлдөп уу
коллектив 1980 чылдын төңү-
зүнде болгаш он бирги беш
чылдын баштайгы чылынын
эгенде-ла чамдык эки түн-
нелерин чедип ап турар.

Эрткен чылын харылаа са-
лбыры бодунуң ажилында кол-
кол көргүзүлгө талазы-биле
чедишкенин болгаш оон
хезерин. Чижээ, тарифтиг
орутка талазы-биле план 101,
продукция будурун — 103,7
хуу күсөттинген. Күш-ажыл-
дын будурукчулук 106,9 хуу
бедик болган продукциянын
бөтүнөс 4 хуу чыгып. Ра-
йонун турткалыгы черлерин
геодезияга хемчөөл
калбыры, радиоточка тургу-
зын лавалыг 106 хуу кү-
сөттинген.

Коллективте кижилерин
бот-харысалгазын бедикте,
оларын деминг күш-ажыл
мындг өскү түнөлдөргө че-
дирген. Күш-ажылды комму-
нист бугу-биле көр, хоуждап
турарлар чок ажилдар дээш
шимчээшкенин хей кижилер
кирпип турар. Лөрт бригада ком-
мунист күш-ажылдын кол-
лектив 15 кижилер комму-
нист күш-ажылдын шалып-
чызы деп хундугу атты чедип
алган. Оон түнөлдөп план-
ны лаваларын болгаш со-
циалист хулээлгелерин дол-
дур болгаш ажыр күсөдип
турар бригадаларын болгаш
түс-түс кижилерин саны көр-
түр.

А. НУГУРАК.
Тоңу район.

Казах ССР. «Узеньнефть»
эргеледин оператору Ан-
жан Надимованың күш-
ажылы дээш төрөөн чурт-
тан бирги шакилы Куш-
ажылчы Алар ореннин
III чөргөс болган.

Мангышлан чартын ор-
тулуктуң нефть тывыштыг
черлерин шигээди алы-
рынга аныктар улуг үлүг
хуузуңу кирген, оларнын
амыдаралчы, күш-ажылчы
дадыгышкынынын чери
ол боп келген. Бүгү-эви-
лелиң шалыпчы туудунга
Анжан комсомолчу путёлга-
биле негел, а ам ол ком-
мунист. Күш-ажылчы на-
дарын ол аңаа бөдүүн
ажылчын боп эгелзэн бол-
за, ам ол бедик мергежил-
лиг, улуг дуржулгалыг опе-
ратор. Анжанын ажилдап
туурар комсомолчу-анык-
тар бригадасы эргеледе
дээрлерин бирээни.

Анжан Надимованы ком-
мунист СЭКП-нин XXVI
съездинин делегат кыл-
дыр сонгаш, улуг будурул-
ди көргүскөн.

ЧУРУКТА: Анжан На-
димова (ортуунда) кады
ажылдап туурары эш-өвү-
биле.

В. МЕДВЕДЕВИЧ фото-
зу.

СЭП-нин фотохроника-
зы.

Эш Василий Васильевич КУЗНЕЦОВКА

СЭП Төп Комитети, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиуму болгаш ССРЭ-нин
Министрлер Чөвүлели Коммунист партиянын болгаш Совет күүненин көсү-
ажылдакчы Силерин төртүтүгөн хуннерден бээр 80 харлааныр таарымшыр
Силерге нзиг байыр чедирип тур. Партия болгаш күүне ажилчыны бүгү-ле ала-
жулааларында бодунарын күжүнерин болгаш дуржулгаларын коммунист тургу-
зушкунуңу хезенге, марксизм-ленинизмдин өндүр улуг идеяларын кымыгаар
чок бараан болдуруп келген силер.

Ур чылдарда чурттаарынарын, катыч чаагай бодурунарын бела бистип партия-
ныстын болгаш совет улустун чаагай чоруу дээш, коммунизмдин түнөлдөгөн дээш
улам ынай үрө-түнөлдөгөн ажил-чоруулгалыг бодурунарын Силерге түрөктүн ха-
мызыдан күсөдгис, бистин аргын өлүтүс болгаш ажилыс. Василий Васильевич.

СЭКП
Төп Комитети

ССРЭ-нин Дээди
Совединин
Президиуму

ССРЭ-нин
Министрлер
Чөвүлели

Социалист Күш-ажылдын Маадры эш В. В. Кузнецовту
Ленин орден-биле база «Кадыр болгаш Маска» ийги Алдын
медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН
ЧАРЛЫ

Коммунист партиянын болгаш Совет
күүненин мурунуга улуг ачы-хавылазы
дээш база төртүтүгөн хунниден бээр се-
рен харлааны-биле холбаштыр СЭКП Тө-
пнн Политбюро кежигүңүгө кандидат.

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиуму-
нун Даргазынын бирги оралакчы эш
Василий Васильевич Кузнецовту Ленин
орден-биле база «Кадыр болгаш Маска»
ийги Алдын медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдын февраль 12.

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИШ ДЭЭШ ШАҢНАЛ

Оңу беш чылды шалыпчы
дооскаш, Москваның ажил-иш-
чилери съезд мурунуну соци-
алист чарыштын муруну
одурунда чоруп оор. 1981
чылдын онаалдарын—колбөр
7-ге чедир күсөдир деп эге-
лээшкенин үндүргөш, олар пар-
тиянын салган сорулгаларын
ботандырар дээш бедик ха-
рысалгалыг бодурунун үлө-
гер-чижэн көргүзүп турарлар.

Бүгү-эвиелде социалист чары-
штын муракчыларын эрес-шудургу ажилы бедик
үлөзөшкенин алган: 1980
чылдын түнөлдөп барым-
даалар Москва хоорайга СЭКП
ТК-нын, ССРЭ-нин Министрлер
Чөвүлелин, ВЦСПС-тин бол-
гаш ВЛКСМ ТК-нын шилчир
Кызыл туугун тымыскан. Хоо-
райнын партия, совет, проф-
эвелед болгаш комсомол ак-
тивинин ажилчы чоңнар кол-
лективтеринин толээлечилери-
биле каттышкан байырыг ху-
рамы февраль 12-де Эвелед-
дер бажынын Колоннады
залында болуп, ук шаңнады
алаа тымыскан.

СЭКП ТК-нын, ССРЭ-нин
Министрлер Чөвүлелин,
ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ
ТК-нын даасканын бугулар
ССРЭ-нин Министрлер Чөвү-
лелин даргазынын оралак-
чысы, ССРЭ-нин Күрпаан дар-
гасы Н. К. Байбаков күш-
ажылчы улуг тымыскы-биле
чымылаанарга болгаш бүгү
москвалырга нзиг байыр
чедирген. Чымылаанар адыш
каскап турда шилчир Кызыл
туугу найысылалдын толээл-
чилеринге ол тымыскан берген.

СЭКП ТК-нын Москва хоор-
кунун ийги секретары Ф. Ф.
Деметьев харын сөс чуту-
лаан.

Он бирги беш чылдын баш-
тайгы чымында москвалык
социалист бедик хулээлге-
лерин алган. Улустерге, тран-
спортка, туудуга январын
планын чедишкенин ботан-
ган. Чурттуң хөгжүдгези-
нин Кол улаагышкынынын
төлдөлдөп ийи-биле
чуудурунунда, хоорайнын
300 мун ажыг ажилчынарын
ийи болган үш аларнын
онаалдарын СЭКП-нин
XXVI съездинин ажыттынар
хунге чедир күсөдип турар
дээш.

(СЭТА).

СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүңүгө кандидат, ССРЭ-
нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазынын бирги ор-
алакчы В. В. Кузнецов.

СЭТА-ның фотохрониказы.

«РСФСР-нің социал хандырылганын
алдарлыг ажилдакчызы» хундугу атты
тургузар дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

РСФСР-нин Дээди Сове-
динин Президиумунун дон-
таады ажилдакчызы хундугу ат-
ты болза:

1. «РСФСР-нің социал хан-
дырылганын ажилдакчызы» хундугу атты
тургузар.
2. «РСФСР-нің социал хан-
дырылганын ажилдакчызы» хундугу атты
тургузар.

РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Президиумунун
Даргазы М. ЯСНОВ,
РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Президиумунун
Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдын февраль 12.

«РСФСР-нің алдарлыг машина
тудукчузу» деп хөрек демдээн тургузар
дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

РСФСР-нин Дээди Сове-
динин Президиумунун дон-
таады ажилдакчызы хундугу ат-
ты болза:

1. «РСФСР-нің алдарлыг
машина тудукчузу» деп хун-
дугу атты кижилерге ты-
сыры-биле «РСФСР-нің ал-
дарлыг машина тудукчузу»
деп хөрек демдээн тургузар
болгаш оң тайылыр биж-
мелин бадлаар.

2. РСФСР-нің Дээди
Совединин Президиумунун
1978 чылдын январь 6-
да Чарлы-биле бадлаан
(«РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Велестовлары, 1978 ч.,
№ 2, арны 36).

«РСФСР-нің алдарлыг ма-
шина тудукчузу» деп хундугу
аттын дугайында дур-
гун 3-күт чүдүн даразында
редакторлаанын бугулар ае-
бижир:

«РСФСР-нің алдарлыг ма-
шина тудукчузу» деп хундугу
атты тымыскан кижилер-
ге РСФСР-нин Дээди Сове-
динин Президиумунун Бижин
болгаш «РСФСР-нің алдарлыг
машина тудукчузу» деп док-
тааттыган хөрек демдээн
тымыскан.

«РСФСР-нің алдарлыг ма-
шина тудукчузу» деп хөрек
демдээн хөректин оң талазын-
га калаар.

3. РСФСР-нин ол хундугу
аттын бо Чарлык үнгүдө че-
дир тымыскан кижилерге
«РСФСР-нің алдарлыг ма-
шина тудукчузу» деп хөрек де-
мдээн база тымыскан док-
тааттыган хөрек демдээн
тымыскан.

РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Президиумунун
Даргазы М. ЯСНОВ,
РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Президиумунун
Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдын февраль 12.

Александра Ивановна Бережнихка

«РСФСР-нің алдарлыг экономизин» хундугу
атты тымыскан дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Экономиктиг ажилды та-
лаагы ачы-хавылазы дээш
ССРЭ-нин Күрбанызын
Тыва АССР-де Чыдаана сал-
гырын эргелекчи Алек-
сандра Ивановна Бережнихка
«РСФСР-нің алдарлыг эконо-
мизин» хундугу атты тымыскан.

РСФСР-нің Дээди Сове-
динин Президиум

ДИРЕКТОР

ОРАЙ келген машина суур-пун тоң кудумчуу өрү оожум калгын орган. Даргазынын боданырына шалтык катпазын оралдажып чоран чолзачи, чеже-даа тутуна эвей каалкан. Оон, эсен аарак, соок чууруу-биле ары-бажым, карактарып нугуй икпел, херлп-көстүп олур, айтыр-гай.

— Бажымнарже бе, Иван Павлович?

— Чок, контораже.

Даргазынын мича дээрин чолзачи пат-ла билер, нитал-за-даа хүндүл хойжурлар кезиш турупкан кижиле оода бо ут-даа дымшан азын деп болзаан. А оозу дун дүшкенин көрө тура-ла, чачыккан айы-биле чок, контораже» дэи. Хоруктуе кастынып, чалып-ла да дүжүп, чамык улус оон неризинге «дэи» хүнзе-даа, ол амыр-дышты болзаан.

Директоруну конторага ажылы база хей болган. Бир-ле дугаарында-даарта кылар ажылыны планы. Ол чокта канчап ажылы үнөри? Ылаң-гыа бөгүн үш салбырынч мала-чынар кезиш соода, дуу-т соода-даа болбоо ады-рылар тургустунуп келген. Оларым канчаар шиптирлээр, кимин-биле, кайы орган-бар болган организациалар-биле дугуруу демделеп ал орган. Оон ийал план кү-сөлдөи, техника септелгиз, үренин четелээр дэиш ажал-ла хей. Бо некедаа Кыла кырыра база албан. Ыла шиптирлээр айтырларынч бирээи — Арыг-Ууу биле Арыскаан арызын кижин чалып-ла, чалын малташтып чыгар оруун эде кылары. Ка-дэ Совет күсүмунуң дарты-он Оон Бугалайын куу-м-чур асфальтыларынга болет-кеди аман эдээр дуга-рында айтыры база чутула.

Иван Павлович

Директор даарта кылар ажылынын планын сазын-га демделгиз соода, бот-өөр-дөлгөсө кирпикен. Чүгө дэриге сохотун удуртукчу ажылдакчыларынга болган тускай эртемнелеринге эконо-мича талазы-биле лекция ном-чур үзеш келген. Оон ийал районун удуртукчу ажылдак-чыларын школазын киче-элгизне база чыгелер.

«УТКА 25 ЧЫЛЫ» сохотун конторазына кели-римге, бугураже хурамы чач-ла доозулган. Директоруну өрзөлдөи мен утук үгөн улустун чутга-соотту-даа, мит-чот-даа бар болду. А Иван Павлович менделешкен: «Ху-ра чокка база ажыл бүтөс боор чүгү-дүр ийи. Дун чалыштарлар кезиш, оон түнө-лин ам чача сайгылар турлу-рус. Сохотунуң аажок улус-тур бис, малакчар чүе ковар-хова» деп утук алды.

— Кыштагалышкынның ий-тин байдалы эртен чылазын-дан дээр болза-даа, хар-ул-гадым, мадын дегели сула-рап тур. Кыш дээр, кыш-ла болган. Ол билинчир, Ылаң-ла-даа бишти талаастал — ажылчыларга, тускай эртем-нелерге, малайы менээ ха-маарыштыр алар болза, чей-лекчилай турар чүүлдер хей-дүр. Механизаторларынч сген өсөөрдө баштай чыг-сөс сараатты доозуп албайн, ийи-үштү чача тыртып алган турарын дун кордум. Чамдык доозаарда дун белин төнө-рин кырында турар, оон баш удур дылатпас боор-дүр. Ажыл-агыбын көзүмө ол эи-релер. Чарба база эвээржэн. Бишти чүдө халанырышка бе-зин чарба херек. Оон чешме-зиден саткан кудурус бир

болган ВЛКСМ ТК-ниң, а ийин — СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин, проф-обкомунуң болган ВЛКСМ обкомунуң. Олар шүтү-сохотун күш-ажылы чешин-чири дэиш белин шаңгалы-дыр. Оларым чели аларында ажыл-агыйын удуртукчуу, коммунист үш Гончарук та чеже күжү үндүрген.

Бугу шаңгалар — чешин-чирилерин башкалы. Сохот эртен беш чылдын чыл бү-рүзүне барык-ла бир мун хире тоина сүтү күрүне салып турган болган тоина тоина сүтү беш чылдын азын ажыр саткан. Ол-ла үдө ийи мун тоина хире чалган эйди бүдүрүн болган бо талазы-биле план 110 хуу күсөттингиз. Хойну болган халанын, баш слим өскө, хаван оларым өстүрүр план ажыр күсөт-тингиз. Бир ишексе оонаштыр саткан сүт муринда беш чыл-данынган 130 килограмм, хойла-на кырган дүк 0,5 ки-лограмм көвүдүр. Хаванын болган ишекте хонукта не-месе дөлдүн база үлгүлүг. Чүгө ажыл-агыйларга саткан улускай халанын ийи үс мун рубль күрүне саткан сооттук сүдү ол ларт мун рубль орулганы берген.

Онгу беш чылда сохот ажылчыларынч социал-культура болган амдырал халыкка байлаа үлөм хангыла. Ол үдө 1722 бол-гон метр кесталга шүт. Алыскада 320 өсөөккүгө ийи катт шүтүл, 50 уттуга шүтүл, 120 уттуг клуб. Ам-гу-ууңу 50 машинага гараж, улут маагы, аптека болган

ДААЛГАЛАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Наймысаладың хоочун бугурагыларынч бирээи — да-ранылаа фабриказы 1980 чылдын түнө-биле хеоран-ны үдөтүр, бугураже чер-леринч аразында социалист чарыштын тилекчизин боол ишчелерин. Мурнакы коллек-тив оон бирги беш чылдын баштайгы чылдын күш-ажылы чешинчилеринч эгелдэи. Партияны съездине турсаат-тын социалист чарын дөбө-санын түс-түс хеттерин-де, бригадаларын аразын-да улам калбарган. Күш-ажылыч маршаладын комму-нистер болган комсомолчулар баштап, өскөргө төлөтүп үдөсери күрүсүн турар.

Хоочун дааранычты Наде-жа Степановна Макарованың удуртканы № 3 бригада ян-варь планын күсөдөткөн. Ус бригадала хаара туттунган хоочун-да, анык-даа да-ранычларынч кылган ажи-лында аажылысалам бол-ганынч планын даалгала күсөттигени. Амдыралдын дөдөм ортунче күш-ажылыч эе бажымын кылган чоруту амдыртарга арта-дусканынч ларам чокка дымшын бөрн келген хоочундар бо бригадала хей.

М. ОНДАР.

ИШКИНЧЕ КӨРҮНЗЕ

Чөөн Хемчик районун Ишкин суурдан «Шын» со-лун редакцияга ийи чага келген. Оларда «Сүт-Хал» сохотун ында салбырынч ажыл-ишчилеринч материалды болгаш культурул амдыралынч хан-дыралык болгаш чештерин чалаларынч авторла-ры Нима Серенбаевч Онда биле Олег Чамбал-ович Монгуш сагыш човашкын болгаш дугурузун-биле бижип турар. Ол чалаларынч дөпчү утказын пардагыес.

Совет кижилеринч ажал-да болган амдырал бай-даларынч улам экижидер ду-гайын. СЭКП-ниң XXV съез-дини ооналган айтканы, а ол-ла сагыш салымынынч чаа алерели СЭКП-ниң XXVI съездинге СЭКП ТК-ниң То-лөвчилеринч чөдөр чүдөр күрүсүн турар. Ындым түр-бүжө бистин Ишкин суурун чурттакчыларынч болган мында салбырынч малайчы-ларынч амдырал хандыралы-га экижидер туржук, ха-рын-даа доралат турар деп чутулаал болур.

Суурун чурттакчыларынч болган Ишкин салбырынч малайчыларынч амдырал хандыралык кончук чешес. Бир утга 350 аягыте хал-е бижылар пекарына олар чүдү чешес бекеттенинчөөнүнч база Сут-Асы суурдан далаз-ла өсөөрдү үзүктелер бөрүнч орта ажиалык турар. Эр-кен чылдын декабрь 15-тен бөр өдөр малай үзүктел. Сут-Асыныч азы Чазанаан

хлеб өккөп сатпайн турар. Ишкинниң маагынынде аа-саап консервалардан өске чеш аймаа барык чок. Печенье-пранияк, булочка сагыда чок. Мун чешер чүүлдер үзүктелер — аймаа-хал 5-6 халаржак вермишель азы далаз келерге чешилес. Чаа чыл бугураже өвөөш кола-ба с келерге, чүгө 4—5 хире башкалар халаржа-биле алгаш барган. Уе аймаа шүт кел-бес. Автолавка малайчынага 1980 чылдын сентябрыда чо-раан хевоар келбэн. Малайчы-нарда далаз болган өске-даа аш-чеш аймаа чок болун турар.

Ишкинчилеринч транспорт-биле хандыралык кончук берге байдалык. Сохот төвү Сут-Асы бар, оон бөр кел-ир кижилер трактор теле-калынта, мында-хаа чүк чү-дүрүр каан чадагы машина кырында олурар анаар. Чаза-на хоорай-биле аргымагада бир маршрутту автобус ба-рын-на бар. Иччала-даа ааа

олуруп ап деп чүе нарын ай-тырык, ол Ишкинге келерге-де Бани-Таладан болган өске-даа орук айлында суулардан Чазаана бээр кижилеринч дол-дур олуртуп алган болур. Оон аягыда бо маршрутту авто-бусу чамдыкка манавас. Бо чылдын январь 2-де, 4-те, 6-да манаванынч оон башкалык болур. Бани-Тала бээр авто-бусту Ийе, Хор-Тайга мар-шрутунда аныгалар дугай ийи «Ленинч орук» солуга ош материал параттынча-даа, ош түнөлүмүнч.

Культура амдырал хан-дыралык чегей. Культур ба-жыны олар чүдү-биле хан-дыралыктынч, мында чүгө-де кино үнерилген өске ажит-дар чоруйайн турар. Суурунч ажиалы чонлар барык де-ция дымшан турар, оон туржук 8 санынч агитквар-тираларга бекседер безин ко-чук ховар болулаар. Почта чешилгенинч ап көөр болза, Чазаанап почта машинаы декабрыда 3, январь 2 ка-лан келген, малайчылар со-лун-сеткүүлери кончук ооналган ап турар.

Олар чүдү чөгүндан уча-ток эмендеш мөдүк-калдык-да ажиал турар. Ол-ла чыл-дагы-биле суурунч чунар-башкын орта ажиалдастан-ла бөр чаргык чыл-даа чеш-кен боор. Чунар-башкынч пеккалы септеттичөөн, бузу-к

чазык чүе. Мында-хаа ажи-тырлар-даа чылдыр ода-тынмаа, пилг сүт, бус чок бо-лур. Моон-биле кады чунар-башкынч эргелекчиз Н. Д. Догаттын талазындан ажи-алык харымсага чок чортуу баа бар.

Амдырал болган культу-ра хандыралыктынч бугура-дери, албан черлеринч мындыл багай ажиал тур-ар оларынч ууртук ууртук Ишкин кедэ Советиниң, оон күсүмунунч чешес ажиал-нынч түнөли деп бодар бис. Ол черлерден туржук кедэ Совет күсүмунч боду олар чүдүлүп уулу алганынч кон-торазынч батталарынч чара тепенинчид ол халгынчак тур-ар.

Бо бүгүн көрүп чуртатп турар ишкинчилер Чөөн-Хем-чик райкусуом, «Сут-Хал» сохотун дирекциязы, парт-ком, Сут-Хал ажиалынч ко-операция Ишкинче көрүр боор деп улуу-биле идеген тур-ар.

Ишкинчилеринч хан-ды-ралыктынч дугайында и-дэз бижинчилеринч чага-зы дуурунч деп чүе ында кирген киментерден илен-ди. Чагааны аар-дээн черлер боттук хемге-лери дарый алгаш, ха-рымзын дымшар боор дээринге чалканыч идеген тур.

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААР

Улуг-Хем районунуң коллективи онгу беш чылды хуусаа бетинде күсөткен коллективтеринч бирээи. Районунч чуртаткы санынча оонаштыр онгу беш чыл эгезинде 512 рубльдинч барааннарын саткан болза, 1980 чылда ол көргүзү 735 рубль четкен. Район январьнын планынч ооналдаларын чедиинчилерин күсөткен.

Партиянын XXVI съездинге төлөтүп ужуражыры дэиш чарышка районунч коллективи беким көдүрүлүш-түнүнч киришпешөөн, 1981 чылда социалист хүлээ-гени алган.

10.382 мун рубльдинч үүрөмкөп сазар бараан сай-гарылганын. 671 мун рубльдинч ийининч чешинчил-гезининч талазы-биле чыл планнарын декабрь 28-те күсөдери болган пландан ажыр 60 мун рубльдинч барааннарын сатып сайгарарын коллективи шиптирлээи.

Хлеб быжыралынын чыл планын декабрь 25-те кү-сөдир.

Дөрт санынч армарканы организастап эрттиргенинч 12 мун рубльди алыр, ийининч чешинчиле черлеринч 6-дан эвөөш эвес делегелге-садыгын кылгаш, 15 мун рубльге продукцияны сайгарар.

1981 чылдын планынч ооналдаларынч чешинчилеринч күсөдери чедиинчилеринч коллективч дөдөр ажиалды кылгып чоруткан. Районунч маагынынеринч, ийи-тинч чешинчиле черлеринч күш-ажылыч коллективтеринч аразында социалист чарыштын улам күштелдирген. Коллективч бүрүзү съездинге ут-куштур алган социалист хүлээлелеринч чедиинчилеринч күсөдир дэиш туржук турар.

Эртен чылдын дөртүк кварталынч чарыжынынч түнөлинде Шагаан-Арыгтын № 1 кеп маагынынын коллективниң тилекчи болуп, райо-нун шиптир Кылаа тутун, акша шаңгалын алган.

Ийинч черде № 2 маагы-нын (Чаа Шагаан-Арыг) коллективинч шиптир чык-палы болган акша шаңгалын тыныскал. Ол маагынынч эргелекчиз А. Т. Ондар, садыг-жылар А. Т. Ангарты, З. Се-дээ эки ажиал дэиш хой улаа шаңгалында-макталып келген.

Ол ылакан № 1 маагы-нын коллективинч үүрөмкөп сазар бараан сазарыламынч планынч 111,1 хуу күсөткеш, чарышка үшкү черин алган. Маагынынч коллективни Т. А. Морозова, А. Н. Пахорукча, З. Г. Волкова, А. Редик са-

дып алыкчыларынч эргекжөк чутула барааннар-биле хан-дыр, ажиалды куулурамынч бедидер дэиш эвөөш эвес кү-женишчилеринч үндүрүп келген. Оларынч адреште өөрүп-четтиришкенинч чондан бо-ла дымал болур.

Амтагалынынч эргелекчиз Хеве-оол Дондук районунч чонунуң, ылаңгы малайчы-ларынч херетелдин хандырар дэиш кылмак ажиал кел-ген. Раймагынч садыгжыны А. Т. Жулдун, хлеб маагыны-нынч садыгжыны В. Сан-оол, чеш садыгжын Н. Сан-дан, районунч чолалылары М. Ту-лун, В. Сан-дан, В. Сүрүнч олор ай, квартал планынч үр-түлчү ажыр күсөдир, ажи ажиал келгенер.

Ийининч чешинчиле чер-леринч ажиалдыктынч аразында чарышка Шагаан-Арыг столовалынын Мария Тулушевна Шапаанынч удурт-каны эдөөч чарышка бирги черин эвөөш. Олар 110,4 мун рубльдинч продукциянынч бүдү-рүп, сайгарар турган, оон 113,2 мун рубльге күсөткен. Ажиалынч чешинчиледе по-вар М. Саттың, кондитер Н. Бузукович, ажиалчылар П. Доброванин, Е. Тулуштуң кинген улуг-хууру.

Оон бирги беш чылдын баш-тайгы чылдын коллективч эки эгелээни эртен беш чылда оларымч кылмак ажиалды тургаш, маагылаады тургузуп

алганынч хамарып турар. Онгу беш чылдын планнарынч районунч коллективи 1980 чылдын декабрь 18-те күсөт-кен. Беш чылда олар бараан сатып, сайгарарынч планынч 485,7 мун рубльге ажыр кү-сөткен. Ур адилеттинч улуг өртөктүк эт-херекселеринч районунч чонунга сазары чылдан чылче көвүдөн. Онгу беш чылда 971 автомашина-ны, 215 мотоциклди, 1005 телевизорларын, 632 сохот-чуну болган 633 мун рубль-динч мебелин, 693,3 тонна аягы, 130,5 тонна колбасын, 118,4 тонна саржанынч ажиалы чонга сатып, сайгар-ган.

Улуг-Хем районунч кол-лективинч мурнада 1981 чылда сатылган сорулгалар «эвен эвес. Уүрөмкөп сазар бараан сайгарылганынч 10382 мун рубльге чорутары план-натынынч турар. Оон-биле чегелештир көдө тургалар-да малайчыларынч хандыралы-га экижидер чедиинчилер, чонунч хандыралыктынч куулурамынч бедидери негет-тинип турар.

Оон бирги беш чылдын план-ынч ооналдаларынч күсөдө-лөи чедиинчилеринч күсөдө-лөи чедиинчилеринч ужура-жыр дэиш, олар кылмак ажиалды турар.

Н. ООРЖАН.

ЧААРТЫКЧЫЛАРЫНЧ УЛУУ

Ак-Довурак хоорайда В. И. Ленин аттыг комбинаттың пек-терияда дериелелеринч ден-дески ажиалчыларынч чарык-чыларынч кирип келген үлүг улуг. Ук комбинатта чеш беш кижилер тургустунган чарык-чылар болду машина-техни-калы ажиалчылар база күш-ажылыч бугурагылч чоруту-п бедидеринч хамарышкан чо-гаалыкч саваларынч кыргы-нер.

Фабриканынч бедүтү рудан даг-дугу арылгар пекке чогаалыкч чарыкчыларынч энергетик Н. Ткаченко, улуг механик С. Грачев болган оон-даа өске инженер-техник-тиң ажиалчылар кылган. Чарыкчыларынч кирген чо-гаалыкчаларынч түнөлине хол-биле кылгыр ажиал чы-зырылган болган күш-ажылыч бугурагылч чорутуу бе-дээ. Ук пекте ГИД-407 ийи-килдер эрттиргенинч бол-ла үрелер турган. В. Федоро-вунч удуртканы бөлүк тырым-ш.

Б. БАГЫТ-ООЛ. Барын-Хемчик район.

ШЫНГЫ САГЫЫР

Ажылдын кайы-даа адыры-ча күш-ажылыч айыл чок чорутуу тургурамынч чутула. Ол соруга-биле бугурагылелерге, ажил-агыйларга кижилеринч ажиалдаарына таарымчалыг бугу-лүгө байдаларынч тургузар. Республиканынч ажил-агый-ларынча кижилеринч ажиал-даарынча таарымчалыг байдал-даа, күш-ажылыч айыл чок чорутуу тургусканы негелдес ам-даа дүшөс. Чижээ, Каа-Хем, Улуг-Хем, Бин-Хем бол-ган Чөөн-Хемчик районнарынч ажил-агыйларынча күш-ажылыч айыл чок болурун шыг-ынч сагылаш турганынч эртен чылдын үч черлерге бү-дүрүлгенинч 40 хире оозал-онда болган. Чүгө бугурагы оозал-ондаан 1980 чылда респу-бликанынч ажил-агыйларынч ийи-тинч-биле сес мун ажиал ажил хунун чидирген.

Чамдык котельнаяларда одактынч шымылгаа чок кижилеринч ажилал турарын-дан одала системалык үрел-лишчилер, харым-даа оозал-ондак болур чоруктар эвөөш эвес. Чамдык ажил-агыйларда тускай мергелештир электрик-тер чогундан электр дамчы-лыгзынча үрелишчилер бол-лү бээр, ол талазы-биле билг чок кижилерге оон кылдыра бээр чоруктар бар. Оон оозал-ондак болуулан таварышталар база эвөөш эвес.

Ажил-агый бугурагыла маши-на-трактор парком азы гараж бар. Чамдык сохоттарда оон ажиалынч негелдес дүшөс. Машиналарынч болган көдөз ажил-агый техникаларынч ажиалында техниканынч айыл чок болур чорутуу сагы-вайн турарынч бугурагыла оозал-ондак болур чоруктар бо-ла таварышчалар. Оон бугурагыла соруга-биле чо-лаачылар, механизаторлар ор-тузунга ол талазы-биле та-йылбыр ажиалы күштелдирер чутула. Көдөз черлерге маши-на, тракторларынч ажиалы улуг. Ындым болганда ажиал үзүндө бугурагыла оозал-онда бугурагылелер улаган бугу-лүгө кемчелеринч ап чорутары, оон организастары негетти-нип турар. Чамдык оозал-он-дарынч, механизаторларынч машина, тракторлар кожул-ганынч экилел турарында хан-дыкчыларынч, чеш тургус-тунмаан чүдүлелер оозал-он-лак болуу бээр таварышчал эес. Оон-биле кады кандыг-бин черге чүк чүдүрүп азы дугуруп кирерде транспорт

чамдык таварышчалаа соо-биле дөдөрлөп кирер апарганда мича база кичээлгил болу-ру чутула. Ылаңгыш бугу-рулге оозал-ондак бугурагыла-биле күш-ажылыч айыл чок болур чорутуунч «урумнарынч шымыч сагыр.

Бугурагылелерде, ажил-агый-ларда күш-ажылыч айыл чок болур чорутуу хандыралын-че улаган тайылбыр ажиалы чешес. Кижилеринч ажиалды турар черлеринде ол дугайын тайылбырлап көргүскөн пла-кат-чуртук чок, астынмаан болулаар.

Бугурагыла оозал-ондаынч болуу бергенинч чылааганынч толараалынч турарында болган ажаа хамарыштыр акт тургу-зунч турарында шымыч чеш-тестер бар. Чамдык таварыш-чала бугурагыл кижилеринч харымсага оонаштынч турарынч айтыр чутула.

Устуде чүдүлелер өөренип көргөш, көдөз ажил-агый бугурагылелеринч айыл чок бол-лү чорукту экижидер-биле республиканың Кааза ажил-агый министрствозу райкусу-комнарынч көдөз ажил-агый эргелелеринч кичээлгенинч моон даразында чүдүлелер сүмөлөп турар. Сохот бугу-рагылелеринч кижилеринч таарымчалыг ажиалдаарынча бугу байдалларынч тургузар айты-рынч көдөз ажил-агый эргел-елеринч апаралар чутула кичээлгеге ап, одала систе-малынынч, электр дамчыла-салынынч шүтүмунүнч үрелиш-чилер чок ажиалдарынч бот-талыр болган үрелишчилер таварышчалаа оон ларың чы-лаар хемчелеринч алыр. Оон-биле кады оозал-ондак болуу-бас соруга-биле машина, трактор кожулгарынга ийиксе, азы машина кырында кижилер олуртук чоруктарынч шүт болу-дубазы чутула. Транспортту гаражга тургусвай, чурталаа бажынарнынч денсезеринге тургузар чоруктан ушунар.

Көдөз ажил-агыйнынч бүтү азыралында күш-ажылыч айыл чок болур чорутуу хан-дыралынч ажаа хамарыш-чыл кескү агитацияны калба-биле ажиалчыларынч, тускай өрелдигинч кабинеттеринч азы бугурагыла тургузар хемчел-деринч алыр негетиниң турар.

Устуде чүдүлелер шымыч сагын тургаш, ажил-агыйынч айыр бугурагыла күш-ажылыч айыл чок болур чорутуу чедиинчилер чутула.

В. КАТАЕВ, инженер.

